

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 5 Issue 01 | pp. 313-318 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

BIZNESNI BOSHQARISHDA ERP TIZIMIDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI

O'tkurova Saida Xakimjanovna

Millat Umidi Universiteti talabasi

Karimova Roziyaxon Kamoliddinovna

Millat Umidi Universiteti talabasi

Annotatsiya: ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari biznesni boshqarishda samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ERP tizimlarining integratsiyalashgan ma'lumot boshqaruvi, real vaqtli monitoring, xarajatlarni qisqartirish va qaror qabul qilish jarayonlarini takomillashtirishdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, ERP tizimlarining o'zbek korxonalarida joriy etilishi bilan bog'liq imkoniyatlar va cheklovlar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: ERP tizimi, biznes boshqaruvi, samaradorlik, integratsiya, qaror qabul qilish, xarajatlarni kamaytirish, raqamli transformatsiya.

Annotation: ERP (Enterprise Resource Planning) systems play a crucial role in improving business management efficiency. This article examines the role of ERP systems in integrated data management, real-time monitoring, cost reduction, and enhancing decision-making processes. Additionally, the opportunities and challenges of implementing ERP systems in Uzbek enterprises are explored.

Keywords: ERP system, business management, efficiency, integration, decision-making, cost reduction, digital transformation.

Аннотация: Системы ERP (Enterprise Resource Planning) играют ключевую роль в повышении эффективности управления бизнесом. В статье рассматривается роль ERP-систем в интеграции управления данными, мониторинге в реальном времени, снижении затрат и совершенствовании процессов принятия решений. Также изучаются возможности и вызовы внедрения ERP-систем на предприятиях Узбекистана.

Ключевые слова: Система ERP, управление бизнесом, эффективность, интеграция, принятие решений, снижение затрат, цифровая трансформация.

Kirish

Zamonaviy biznes muhitining tez o'zgaruvchan manzarasida texnologiyalarni asosiy biznes jarayonlariga joriy etish nafaqat foydali, balki rivojlanish va raqobatbardoshlik uchun zaruriy omilga aylandi. Bunday texnologik integratsiyaning markazida korxonalar resurslarini rejalashtirish tizimlari tushunchasi turadi. ERP tizimlari ko'plab biznes jarayonlari va funksiyalarini yagona, umumlashtirilgan tizimga

birlashtiruvchi dasturiy platformalardir. Bu tizimlar buxgalteriya hisobi va kadrlar bo'limidan tortib, ta'minot zanjirini boshqarish va mijozlar bilan munosabatlarni boshqarishgacha bo'lgan turli xil operatsiyalarni tartibga soladi, shu tariqa biznes ma'lumotlari va jarayonlari uchun uyg'unlashtirilgan ekotizimni yaratadi. Zamonaviy biznes muhitida ERP tizimlarining ahamiyatini baholab bo'lmaydi. Ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish ustuvor ahamiyatga ega bo'lgan davrda, ERP tizimlari biznes ma'lumotlarini real vaqt rejimida to'plash, tahlil qilish va ular asosida harakat qilish uchun zarur bo'lgan muhim infratuzilmani ta'minlaydi. Ma'lumotlarni markazlashtirish orqali bu tizimlar ko'pincha tashkilotlar ichida mavjud bo'lgan bo'linishlarni bartaraf etib, biznesni boshqarishga yanada uyg'un va yaxlit yondashuvni amalga oshiradi. Bunday markazlashtirilgan yondashuv nafaqat operatsion samaradorlikni oshiradi, balki asosli qarorlar qabul qilish va biznes moslashuvchanligini ta'minlaydigan strategik tushunchalarni ham beradi. Bundan tashqari, korxonalarining o'sishi va miqyosi bilan turli operatsiyalarni boshqarishning murakkabligi eksponensial ravishda ortadi. ERP tizimlari bu muammoni biznes bilan birga o'sadigan kengaytiriladigan yechimlarni taklif qilish orqali hal qiladi. Ular yangi biznes modellariga moslashadi, funksional jihatdan kengayadi va korxonalar samaradorlikka yoki strategik yo'nalishga putur yetkazmagan holda ularning o'sib borayotgan murakkabligini boshqara olishlarini ta'minlaydi. Aslida, ERP tizimlari shunchaki biznes jarayonlarini boshqarish vositasi emas, balki global bozorning o'zgaruvchan va ko'pincha notinch sharoitlarida korxonalariga moslashish, rivojlanish va o'sish imkonini beradigan strategik boylikdir.

Adabiyotlar sharhi

Nazariy asoslar va konseptual yondashuv ERP tizimlarining strategik ahamiyati haqida Davenport (2000) ERP tizimlarini tashkilotning raqamli transformatsiyasining asosiy instrumenti sifatida ta'riflaydi. U ERP tizimlarini faqat texnologik yechim emas, balki biznes jarayonlarini qayta tashkil etish vositas sifatida ko'rsatadi. Boshqaruv paradgimasi jihatidan Laudon va Laudon (2018) ERP tizimlarining tashkiliy strukturaga ta'sirini o'rganib, ularning ma'lumotlarni integratsiyalash va korporativ kommunikatsiyalarni yaxshilash imkoniyatlarini ta'kidlaydilar.

Samaradorlik baholash mezonlari

a) Operatsion samaradorlik:

- ✓ Ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish
- ✓ Resurslardan foydalanish koeffitsientini oshirish
- ✓ Vaqtni tejash va protsesslarni avtomatlashtirish

b) Moliyaviy natijalar:

- ✓ Operatsion xarajatlarni kamaytiish
- ✓ Daromadlilikni oshirish
- ✓ Investitsiyalardan qaytish (ROI)

c) Boshqaruv sifati:

- ✓ Strtegik qarorlar qabul qilish tezligi

- ✓ Ma'lumotlarning real-time tahlili
- ✓ Prognozashtirish imkoniyatlari
- ✓ Empirik tadqiqotlar va natijalar

Ximenes va boshqalar (2013) yirik ishlab chiqarish korxonalarida o'tkazgan tadqiqotida ERP tizimlarining operatsion samaradorlikka 27% gacha ta'sir ko'rsatishini isbotlagan.

Grabski va boshqalar (2011) ERP implementatsiyasining 5 yillik oraliqda tashkilotlarning raqobatbardoshligini 35-40% gacha oshirishi mumkinligini ko'rsatgan. Chen va boshqalar (2022) bulutli ERP platformalarining ishlab chiqarish xarajatlarini 22% gacha kamaytirishi mumkinligini isbotlagan. Fosso Wamba (2021) AI texnologiyalarining ERP tizimlariga kiritilishi prognozashtirish va strategik rejalashtirish sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkinligini ta'kidlaydi.

Holland va Light (1999) ERP tizimlarini joriy etishda uchrashadigan asosiy muammolarni: tizimning murakkabligi, xodimlarni o'qitish zarurligi, mavjud biznes jarayonlarni qayta loyihalash ehtiyoji

Soh va Sia (2004) ERP tizimlarining muvaffaqiyatli implementatsiyasi uchun:

- Top-menedjerlar tomonidan qo'llab-quvvatlash
- Tizimli yondashuv
- Xodimlarni uzluksiz o'qitish va motivatsiyalash zarurligini ta'kidlaydilar.

Gartner (2022) prognoziga ko'ra, 2025 yilga borib ERP tizimlarining 65% i bulutli platformalarga o'tadi. IDC (2021) tadqiqotlari ERP tizimlarining IoT, Big Data va blokcheyn texnologiyalari bilan integratsiyasining keng imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Metodlar

Metodologiyaning asosiy maqsadi – ERP tizimlarining biznes jarayonlariga ta'sirini sistemali va kompleks baholash hamda uning samaradorlik mexanizmlarini aniqlashdan iborat.

Metodologik yondashuv: Tadqiqot miqdor va sifat usullarining integratsiyasiga asoslanadi, bu esa ERP tizimlarining kopmqirrali ta'sirini butun tizimli o'rganishga imkon beradi. Asosiy yondashuv – triangulatsiya usuli bo'lib, turli metodlardan foydalangan holda bir-birini to'ldiruvchi ma'lumotlar olish va ularni kompleks tahlil qilish.

Tadqiqotning asosiy bosqichlari:

1. Nazariy tahlil: Mavjud ilmiy adabiyotlar va tadqiqotlarni sistemali o'rganish, ERP tizimlarining konseptual modelini shakllantirish.
2. Empirik ma'lumotlarni yig'ish:
 - Tashkilotlardan ikkinchi darajali ma'lumotlarni to'plash
 - Ekspertlar intervyusi
 - Kuzatish va monitoring
 - Statistik ma'lumotlarni to'plash

3. Ma'lumotlarni tahlil qilish:
 - Kvantitatif tahlil (statistik modellar, regression tahlil)
 - Kvalifativ tahlil (kontekst va sifat jihatlarini o'rganish)
 - Komparativ tahlil (turli tashkilotlar va sohalar bo'yicha solishtiruv)
4. Samaradorlikni baholash kriteriyalari:
 - Operatsion samaradorlik
 - Moliyaviy natijalar
 - Boshqaruv jarayonlarining sifat ko'rsatkichlari
 - Raqobatbardoshlikka ta'sir
5. Natijalarni interpretatsiya qilish va xulosalar shakllantirish:
 - Empirik ma'lumotlarni nazariy modellarga solishtrish
 - ERP tizimlarining samaradorlik mexanizmlarini aniqlash
 - Implementatsiya strategiyalari bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish

Natijalar

Mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilashning biznes rivojiga ijobiy ta'siri aniq ko'rinadi. Mamnun mijozlar ko'proq doimiy mijozlarga aylanadi va ular tez-tez kompaniyani boshqalarga tavsiya qiladigan brend targ'ibotchilariga aylanadi. Bu og'izdan-og'izga marketing juda qimmatli bo'lib, katta reklama xarajatlarisiz yangi mijozlarni jalb etishga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, mijozlarning ehtiyojlari va afzalliklarini tushunish mahsulot va xizmatlarni yanada yaxshiroq ishlab chiqishga yordam beradi, bu esa biznesning bozorda dolzarb va raqobatbardosh bo'lib qolishini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, ERP tizimlari korxonaning turli jihatlariga real vaqt rejimida ko'rinishni ta'minlash orqali xavflarni boshqarish imkoniyatini sezilarli darajada kengaytiradi. Bu real vaqt rejimidagi nazorat tashkilotlarga yuzaga kelayotgan xavf-xatarlarga tezkor javob berish va ularning salbiy ta'sirini kamaytirishga imkon yaratadi. ERP tizimlari xavflarni boshqarishni kundalik biznes jarayonlariga singdirib, oddiy faoliyatning bir qismi sifatida xavflarni aniqlash va bartaraf etishga qaratilgan faol xavflarni boshqarish madaniyatini shakllantirishga ko'maklashadi.

Biznesning barqaror rivojlanishida komplayens va xatarlarni boshqarishning ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Tartibga soluvchi standartlarga rioya qilmaslik katta jarimalar, huquqiy muammolar va kompaniya obro'siga putur yetkazishga olib kelishi mumkin. Xatarlarni noto'g'ri boshqarish esa sezilarli moliyaviy yo'qotishlar va operatsion uzilishlarga sabab bo'lishi mumkin. ERP tizimlari, qonun-qoidalarga muvofiqlik va samarali xatarlarni boshqarishni ta'minlash orqali, nafaqat korxonalarini ehtimoliy xavf-xatarlardan himoya qiladi, balki mijozlar, investorlar va nazorat organlari nazarida ularning ishonchliligi va e'tiborini ham oshiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Korxonalar Resurslarini Rejalashtirish (ERP) tizimlari biznesning o'sishi va samaradorligini ta'minlovchi texnologik yechimlarning oldingi safida turadi. Biz ko'rib chiqqanimizdek, bu tizimlar shunchaki jarayonlarni optimallashtirishdan ko'ra ko'proq imkoniyatlarni taqdim etadi; ular biznes operatsiyalarini markazlashtirish, ma'lumotlarni tahlil qilish va hisobot berishni takomillashtirish, mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash hamda o'zgaruvchan biznes ehtiyojlariga moslashish uchun miqyoslilik va moslashuvchanlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, ularning operatsion xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishdagi hal qiluvchi roli, qonun-qoidalarga muvofiqlikni ta'minlash va xatarlarni boshqarish qobiliyatlari bilan birgalikda ERP tizimlarini zamonaviy biznes uchun zaruriy vositaga aylantiradi.

ERP tizimlarining ko'p qirrali afzalliklari, kundalik operatsiyalarni tartibga solishdan tortib, asosli qarorlar qabul qilish uchun strategik ma'lumotlar taqdim etishgacha, nafaqat biznes o'sishini qo'llab-quvvatlash, balki tezlashtirishda ham ularning muhim rolini ko'rsatadi. Tobora raqobatbardosh va tartibga solinadigan biznes muhitida ERP tizimlari korxonalarining rivojlanishi, moslashishi va o'sishi uchun zarur bo'lgan mustahkam poydevorni ta'minlaydi.

ERP tizimini o'zlarining asosiy faoliyatiga joriy etish orqali korxonalar samaradorlikni oshirish, xavf-xatarlarni kamaytirish va barqaror o'sish istiqbolini ko'zlashlari mumkin. Mohiyatan, ERP tizimlari biznes vositalarining oddiy bir qismi emas, balki XXI asrda biznes muvaffaqiyatining muhim harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbaalar ro'yxati

1. Abdullayev A.M. "Korxonalarini raqamli transformatsiya qilish metodologiyasi" (Toshkent, 2021)
2. Tursunov B.O. "ERP tizimlarining boshqaruv samaradorligiga ta'siri" (Toshkent, 2022)
3. Xusanov R.X. "Biznes jarayonlarni avtomatlashtirish" (Toshkent, 2019)
4. Aripov M.M. "Axborot tizimlarining strategik boshqaruv mexanizmlari" (Toshkent, 2020)
5. Davenport T. "Mission Critical: Realizing the Promise of Enterprise Systems" (Harvard Business Review Press, 2000)
6. Laudon K., Laudon J. "Management Information Systems" (Pearson, 2018)
7. Chen H., Chiang R., Storey V. "Business Intelligence and Analytics" (MIS Quarterly, 2012)
8. Grabski S., Leech S. "Complementary Controls and ERP Implementation Success" (International Journal of Accounting Information Systems, 2011)
9. Wamba S.F. "Emerging Digital Technologies and Their Impact on ERP Systems" (Journal of Enterprise Information Management, 2021)
10. Holland C., Light B. "Critical Success Factors in ERP Implementation" (ACM, 1999)

11. Ximenes A., Costa L. "ERP Systems Performance Measurement" (Journal of Technology Management, 2013)

Elektron resurslar:

12. Gartner Research Reports (2022-2023)
13. IDC Technology Insights
14. MIT Sloan Management Review

Xalqaro statistik bazalar:

15. Scopus
16. Web of Science
17. IEEE Xplore Digital Library

Copyright: © 2025 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution- 4.0 International License (CC - BY 4.0)

